

DAMIÁN KOVÁČ

VEKOVOSTĚ V OSOBNOSTI*

Kľúčové slová: starnutie, kognitívne procesy, emócie, inteligencia, osobnosť

Prvé slovo v názve tejto štúdie je neštandardné, druhé zas nesporne veľavýznamové. Obidve však majú v mojom zámysle jednoznačné poslanie. Smerujú k osobnosti a dielu nášho nevšedného jubilanta – univerzitného profesora PhDr. Josefa Švancarú. Vivat, quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit!

Vzhľadom na predtým uvedené, pokúsím sa o isté zdôvodnenie môjho lingvistického „partizánčenia“. To, čo tvorí obsah pojmu VEKOVOSTĚ, je ako v slovenskom tak aj v českom jazyku rozšírením výrazu starnutie. V nemčine ako aj v angličtine sa však tento fenomén označuje výrazmi „die Alterung“ (od slova vek – „das Alter“), resp. „aging“ (od slova „age“ – vek). Naproti tomu pre vekovo starého sa používajú výrazy „der Greis“, resp. „old“, pričom v oboch jazykoch alternuje pojem senior, odvodený od latinského „senium“ – staroba (ale aj vážnosť!). Bokom, resp. pre medicínu, nechávam termín geront (gerontológia).

Nuž, ak je to inde tak, potom by ani naši jazykovedci nemali namietat' voči navrhovanému novotvaru VEKOVOSTĚ. Najmä preto, že tento odborný termín je pre náležité pochopenie psycho-ontogenézy viac ako len žiaduci (argumenty v ďalšom).

OSOBNOSTĚ – to druhé slovo v názve tejto štúdie, je – pravdaže v psychológii etablované prinajmenšom od 20. rokov 20. stor. No, ako bolo v minulosti, tak aj v súčasnosti (začiatok 21. stor.) je pluralisticky vysvetľované. Jednako my – účastníci jedného sympózia (D.K. 2003) – sme sa viacej-menej zhodli na takomto jeho vymedzení:

Osobnosť je psychologická kvalita človeka, vznikajúca z genetického vybavenia, formovaná environmentom – sociálnom a kultúrou, dotváraná sebou samou – vlastným self -podľa skúseností, hodnôt, snažení a cieľov, prejavujúca sa

* Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA No. 2/7174/21

sa osobitosťami a konštantnosťou, s možnosťou zmien v celoživotnom vývine jednotlivca.

Z tohto akiste široko popisného vymedzenia je pre našu tému – vekovosť v osobnosti – relevantné tvrdenie uvedené na samom konci tohto vymedzenia. Parafrazujem: Hoci pre konkrétnu osobnosť sú príznakovými isté konštantné osobitosti, v biodromálnom vývine jednotlivca môže dôjsť – ako sa to aj bežne stáva – k rozličným zmenám. O nich sa v tradičnej literatúre o psychogenéze uvádzajú viaceré poznatky a zistenia, z ktorých som vytvoril nasledujúci prehľad.

ŠTANDARDNÉ NOMOTETICKÉ PSYCHOLOGICKÉ POZNATKY O VÝVINE OSOBNOSTI A JEJ MOŽNÝCH ZMENÁCH

- ZÁKLADY OSOBNOSTI SA TVORIA V RANOM DETSTVE NA FONDE GENETICKÝCH DETERMINÁCIÍ, VPLYVMI RODINY (MATKY), ENVIRONMENTU A KULTÚRY
- ZROD OSOBNOSTI SEBAUTVÁRANÍM SA ZAČÍNA PUBERTOU
- ZRELOSŤ OSOBNOSTI SA OBJAVUJE V 3. DEKÁDE CHRONOLOGICKÉHO VEKU
- KRYŠTALIZÁCIA (STABILIZÁCIA) OSOBNOSTI SA DOSAHUJE ZAČIATKOM 4. DEKÁDY CHRONOLOGICKÉHO VEKU
- ZMENY OSOBNOSTI SÚ MOŽNÉ V OBLASTI POSTOJOV, HODNOTOVÝCH ORIENTÁCIÍ, ŽIVOTNÝCH ŠTÝLOV...
- TAKMER NIJAKÉ ZMENY SA NEPREJAVUJÚ V TAKÝCH VLASTNOSTIACH OSOBNOSTI, AKO JE TEMPERAMENT, EXTROVERZIA, NEUROTIZMUS...
- PATOLOGICKÉ ZMENY V NERVOVÝCH SYSTÉMOCH, ÚČINKY NEUROTOXÍNOV A RÔZNE POŠKODENIA MOZGU VYVOLÁVAJÚ ČIASŤOČNÚ ALEBO TRVALÚ ALIENÁCIU OSOBNOSTI.

Uvedený prehľad vývinu osobnosti v biodromálnom rozmere jednotlivcov akiste nie je dostatočne reprezentatívny. No nie len preto, že v ňom chýbajú analytickejšie prístupy vplyvu vekovosti na psychicky regulované správanie, ale najmä preto, že nezodpovedá zmenenej realite tohto sveta. Vo vyspelých civilizovaných spoločnostiach došlo totiž v ostatnom čase k „Altersbeben“ – nemecký výraz pre prudké (zemetraseniu podobné) rýchle zostarnutie populácie. Ako sa už hocikde informuje, na rozhraní milénia zavládla inverzia pomeru medzi mladšími a staršími kohortami toho-ktorého civilizačne vyspelého spoločenstva. Napr. v Nemecku, počet mladších ako 20 rokov v 2. polovici 20. stor. klesol z jednej tretiny na jednu pätinu! A tento trend prograduje. Predpokladá sa, že koncom 1. polovice 21. stor. bude tu počet mladších ako 20 ročných tvoriť už len 15% z celkovej populácie (Hondrich, 1999). Obdobný vývoj prebieha aj

v USA a s istou latenciou ako v Českej, tak aj v Slovenskej republike. Stávame sa postupne – ako sa to rado medializuje – krajinami stareniek a starcov, čo plodí viacero nemalých problémov pokladaných najmä za ekonomické problémy so sociálno-zdravotnými aspektami.

Ibaže...

Ibaže chronologický vek nie je v každom úseku biodromálneho vývinu spofahlivým kritériom evolúcie či involúcie. Akiste je silným kritériom v ranných štádiách psycho-ontogenézy a analogicky, však už zd'aleka nie tak jednoznačným, aj v ostatných fázach života ľudských jedincov. Tu je značne variantným ukazovateľom involúcie, čo sa vie aj v ľudovej psychológii; historicky aj individuálne.

Biblický Matuzalém žil údajne až 969 rokov (či len mesiacov?), no priemerný vek dožitia mužov v antickom Ríme sa pohyboval údajne len okolo 25 rokov! V akom protiklade s tým je napr. priemerný vek života mužov a žien tohto času na Islande, kde sa ešte každoročne zvyšuje nad 80 rokov.

Iná variantnosť priemernej dĺžky života súčaníkov vyspelých krajín sa vzťahuje na individuálne danosti a životné stereotypy. Danosťou je údajne gén dlhovekosti, o ktorom nepriamo vypovedajú štúdie o dedičnosti. K tomu sa však druzí veľký rad medicínskych, ale aj skúsenostných poučení a návrhov ako si predĺžiť život; známe sú nielen z odbornej literatúry, ale hemžia sa nimi aj bulváre. Jednako všetci dobre vieme, že nejde o to žiť dlho, ale prežívať kvalitne. Vyjadruje to napokon logo: nepridávať roky k životu, ale život k rokom.

I.

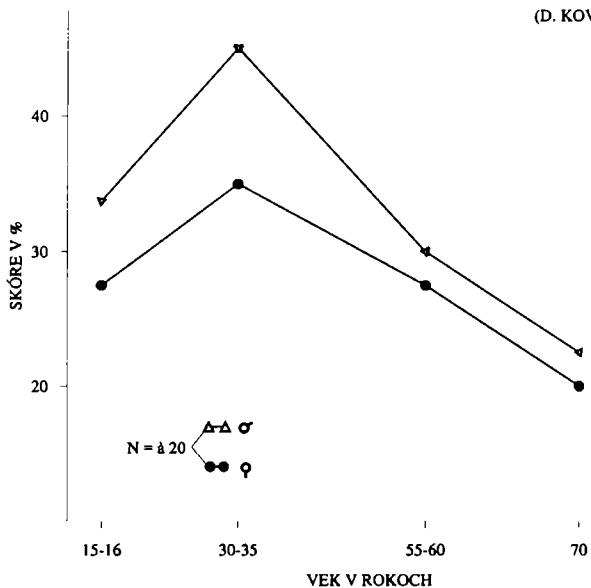
V našej doterajšej vedecko-výskumnej činnosti sa vekovosť ako premenná experimentálne skúmala už v 50. rokoch min. stor. Pochopiteľne, v rámci vtedajšieho centrálného zamerania Ústavu experimentálnej psychológie SAV, išlo o kognitívne procesy. Tu sú ukážky z tohto obdobia:

Obr. 1. Senzoricko-percepčné výkony z hľadiska vekovosti.

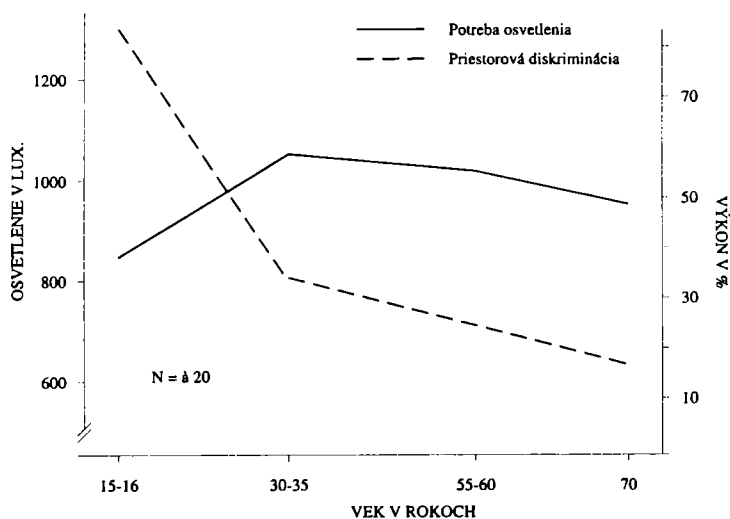
Legenda: potreba osvetlenia sa zisťovala takto: Pb si mohol sám pomocou reostatu nastaviť intenzitu osvetlenia k čítaniu textu, a to optimálnu a takú, pri ktorej je ešte ochotný a dokáže čítať. Priestorová diskriminácia sa merala originálnou metodikou rozlišovania geometrického stredobodu.

VEKOVOSŤ V POHOTOVOSTI TESTOM DRČ (VONKOMER)

(D. KOVÁČ, 1969)

Obr. 2. Percepčná pohotovosť z hľadiska vekovosti.**VEKOVOSŤ V ZRAKOVO SENZORICKÝCH A PERCEPČNÝCH VÝKONCH**

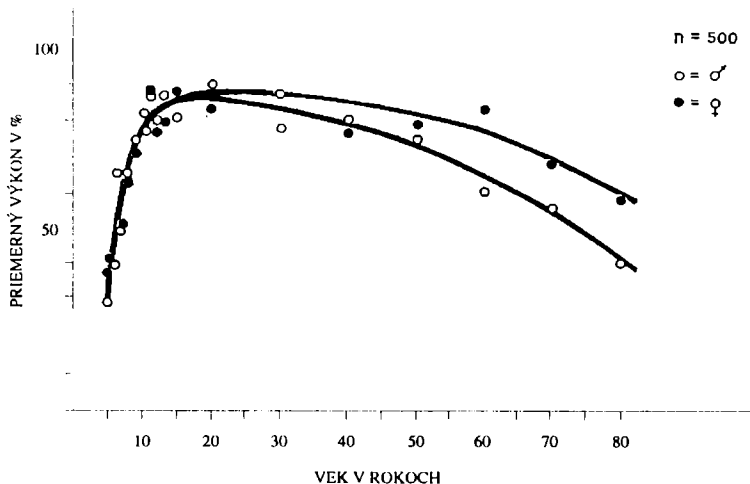
(D. KOVÁČ, 1969)

Obr. 3. Pamäťové výkony (znovupoznávanie) v celoživotnom priebehu.

VEKOVOSŤ V PAMÄŤOVEJ REPRODUKЦИИ (MONROEOVEJ FIGÚRY)

(ÚEP SAV, 1985)

II.

Približne o 50 rokov neskoršie, teda po roku 2000, sa problematika vekovosti v Ústave experimentálnej psychológie SAV opätovne revitalizovala; tentoraz už špecificky. Stalo sa tak najmä v projekte grantovej úlohy SR VEGA „Prežívanie a zvládanie involučných zmien v staršom veku“ (vedúca A. Potašová spolu s O. Árochovou, L. Goleckou a D.K.).

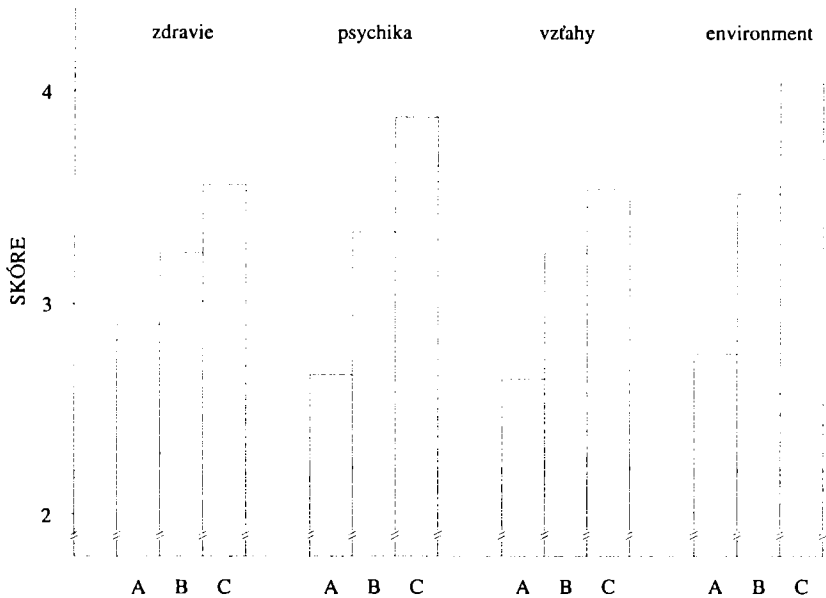
Aj keď riešenie uvedeného projektu nie je v čase tohto referovania ukončené záverečnou správou, už teraz možno uviesť niektoré výsledky. Ten hlavný vieď k poznatku, že tzv. neproblémové starnutie (nie bezproblémové – chybný to preklad v Psychológii dnes, 2004, č. 2) možno dosahovať osobnostnou reorganizáciou; t. zn. pretvorením asimilácie (prispôsobovania sa okoliu) na akomodáciu – vytváraníu novej štruktúry vedomia reflektujúceho osobitý svet (J. Piaget). V inej psychologickéj koncepcii (napr. E. P. Torrance) sa táto ustanovka (D. Usnadze) označuje ako flexibilita, teda v bežnej reči pružnosť, pohyblivosť, vynaliezavosť, atď., narozdiel od rigidity – tuhosti, tvrdohlavosti, nepoddajnosti, atď.

Obr. 4. Vplyv flexibility – akomodácie (J. Brandtstädter) na kvalitu života zisťovanú metódou WHOQOL (Svetová zdravotnícka organizácia).

VZŤAH FLEXIBILITY (BRANDTSTÄDTER) S KVALITOU ŽIVOTA (WHOQOL)

(A. POTAŠOVÁ - O. ÁRCHOVÁ, 2001)

N = 101, Vek 60-94 r.

Legenda:

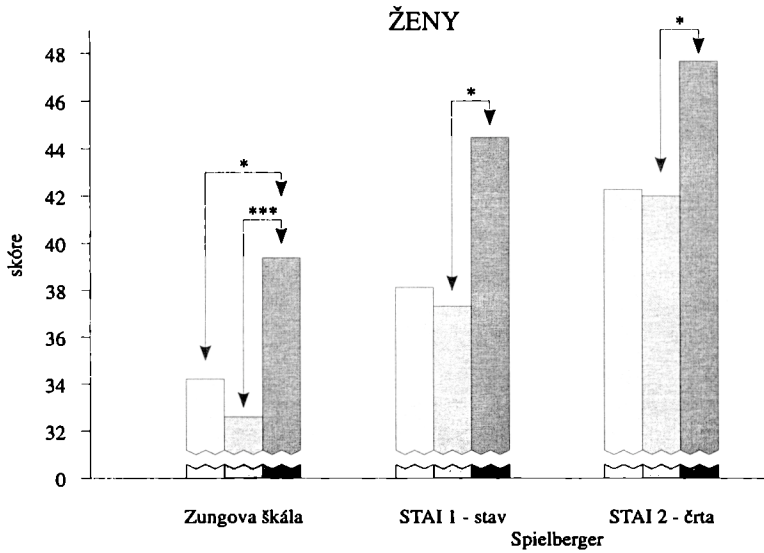
- A - Osoby s nízkym skóre flexibility
- B - Osoby s priemerným skóre flexibility
- C - Osoby s vysokým skóre flexibility

Nadväzujúc na vlastné výskumné aktivity A. Prokopčáková skúmala (2003) vzťah vekovosti k negatívnej afektivite. Aj keď viaceré výskumné údaje zo zahraničia, súvzťažné s príslušnými koncepciami („teórie“ spoločných väzieb, ohrozenia, ekonomických podmienok) ukazujú minimalizovanie negatívnych sociálnych interakcií, zistenia menovanej autorky priniesli štatisticky signifikantné výsledky len u výberu žien.

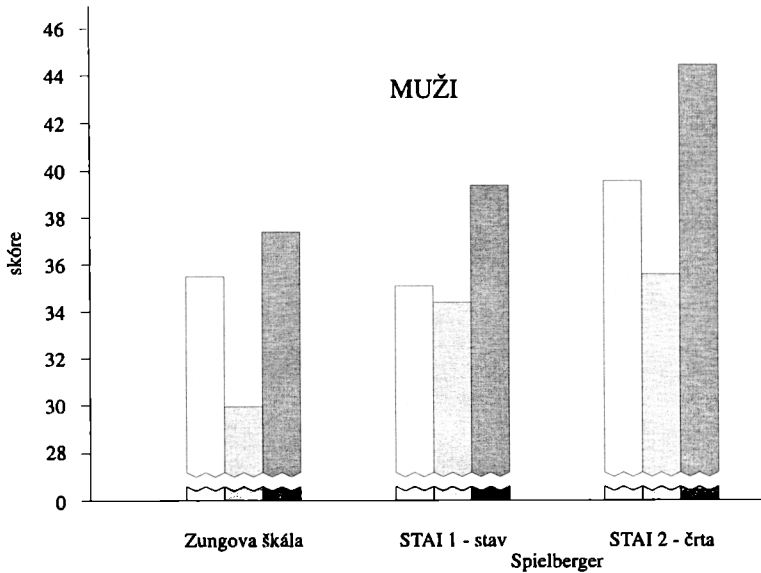
Obr. 5. Výskyt anxiety u různých vekových výberov zisťovaný škálami W. K. Zunga a škálami C. D. Spielbergera.

VEKOVOST' VO VÝSKYTE ANXIETY

(A. PROKOPČÁKOVÁ, 2002)

Pb □ 14-16 rokov □ 23-59 rokov ■ 65-90 rokov

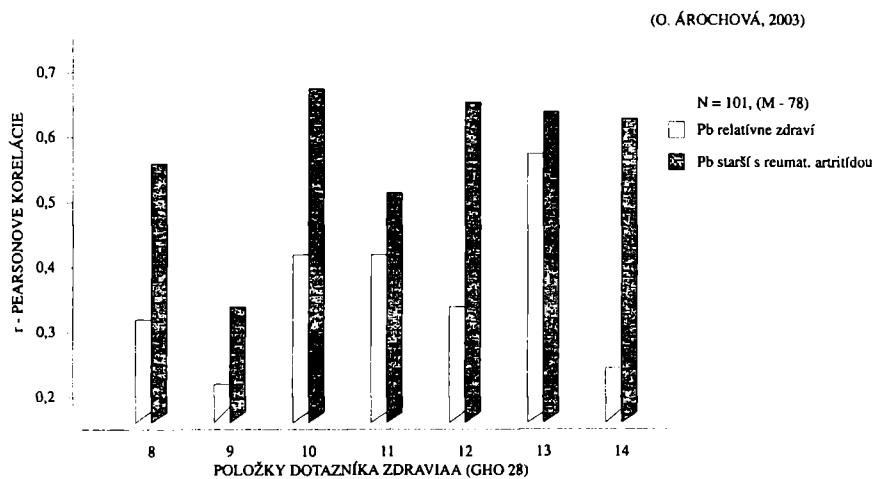
Pb □ 14-16 rokov □ 23-59 rokov ■ 65-90 rokov

Napokon ponúkám ukážku z výskumu, ktorý je zameraný na každodennosť života starších. O. Árochová (2002) skúmala vo výbere 101 osôb vo veku 55–94 rokov (M-78) súvislosti anxiety a insomnie ako sprievodných znakov výskytu depresii.

Obr. 6 Tesnosť výskytu anxiety s niektorými ukazovateľmi zdravia vyjadrená hodnotami korelácií u relatívne zdravých Pb (prázdne histogramy) a starších Pb trpiacich reumatoidnou artritídou (tmavé stĺpce). Anxieta sa zisťovala škálami C.D. Spielbergera a zdravotný stav dotazníkom „General Health Questionnaire“ autorov Goldbergera a Hilliera v slovenskej verzii I. Nagyovej (2000). Číslami sú vyjadrené nasledujúce položky – vzťahy:

- 8 – zlý spánok pre rôzne starosti
- 9 – znovuzaspávanie po nočnom prebudení
- 10 – život v neustálom strese
- 11 – vznetlivosť
- 12 – bezdôvodný strach
- 13 – prevaha problémov nad bežnými starosťami
- 14 – nervozita z preťaženia

VZŤAHY ANXIETY (SPIELBERGER) A INSOMNIE U VEKOVU STARŠÍCH (GHO - 28, GOLDBERGER-HILIER)

III.

Doteraz uvedené výskumné zistenia vedú k vývodu, že pokročilá vekovosť sa vo všetkých podobách psychicky regulovaného správania neprejavuje len involučne, teda negatívne. V skutočnosti však už aj z bežnej skúsenosti je známe, že pokročilá vekovosť má aj niektoré či viaceré – dobromyseľne povedané – pozitíva. Vyberám z nich tu len jedno, ktoré má nielen idiografický, ale aj nomotetický charakter.

Bezohľadu na to aký, vývoj zaznamenalo chápanie inteligencie zhruba za sto rokov, platí, že inteligencia bola, je a azda sa naďalej stane jedným z ústredných psychických potenciálov človeka. Obdobne sa preukázalo aj to, že aj napriek stovkám rozličných teórií osobnosti zriedka nájdeme takú, kde by inteligencia ako príznaková, rep. faktorová vlastnosť chýbala.

Z histórie je známe, že inteligencia sa spočiatku chápala ako univerzálna psychologická miera rozumových schopností človeka. Bol to tzv. G-faktor – „general factor“, ktorý vplýva na všetko ľudské správanie, najmä však na výkony v pracovnej činnosti ako aj na úspechy vo verejnom živote. Preto v krajinách s rozvinutou psychológiou sa testovanie inteligencie po 2. svetovej vojne rozšíriilo z USA takmer do všetkých oblastí ľudských aktivít.

Jednako medzi výskumníkmi sa už v 20. rokoch 20. stor. objavili viaceré pochybnosti o determinantoch, ako aj vplyvoch na inteligenciu („nature-nurture“), o nemennosti výšky inteligentného kvocientu u všetkých jednotlivcov (konštantnosť), o poklese inteligencie v dôsledku vekovosti (regres) a i. Napriek tomu, že v pôvodnom či azda aj v doteraz širšie akceptovanom vymedzení inteligencie pomocou plus-minus piatich charakteristik sa ani postupom času veľa nezmenilo, novými sa ukázali interpretácie inteligentného správania v rôznych oblastiach života. Vznikli tak (už 20–30. rokoch 20. stor.), popri abstraktnej (akademickej) inteligencii, koncepcie praktickej a sociálnej inteligencie, najnovšie aj pokusy o vymedzenia mravnej či dokonca spirituálnej inteligencie (podrobnejšie Ruisel, 2003).

Nemienim sa tu zoberať otázkou, či vlastne rozhorčením niektorých psychológov nad nepatričnosťou použiť termín inteligencia na nonkognitívne funkcie a procesy. Už náš metodologický princíp interfunkčnosti, ktorý tvoril jednu zo základných pilierov Bratislavskej školy experimentálnej psychológie, neprípúšťal radikálne rozhraničenie toho, čo je v psychicky regulovanom správaní čisto kognitívne a čo len emočné a podobne, čo ostáva na úrovni prežívania a čo sa z toho napokon v správaní aj manifestuje.

V tomto prípade však rozhodujúcu úlohu zohrala, podľa mňa, tradícia. Desiatky rokov glorifikovaná inteligencia v USA primála tých, čo chceli poukázať na dôležitosť emočného či mravného potenciálu v človeku k tomu, aby sa pridružili k široko uznávanému super-pojmu inteligencia adjektívami emočná, mravná, spirituálna. Nie azda preto, že by podcenili význam cháповosti, súdnosti, rozumnosti ľudského správania, ale preto, aby ho obohatili o dimenzie, ktoré sú rovnako, ba niekedy ešte väčšmi, zodpovedné za konanie človeka. A tieto lingvistické zdvojenia nevznikli len tak, obrazne povedané – v hlavách niekoľkých odvážlivcov, ale z reflektovania viacerých závažných novodobých skutočností: predovšetkým tu ide o historickým vývojom vzniknutú intrapsychickú dezintegritu osobnosti, a potom multikomponentovú dezintegritu interakcií ľudí vyspelých spoločností s prírodou, societami, kultúrami. To je však iná veľká téma, ktorej som sa podrobnejšie venoval už predtým (napr. D.K., 2001).

K rozšírenému chápaniu inteligencie výdatne prispeli aj výsledky novodobých výskumov s vekovosťou. Preukázalo sa, že v priebehu celoživotného vývinu dochádza v našej kultúre bez ohľadu na čas a priestor k významnej zmene vyznáva-

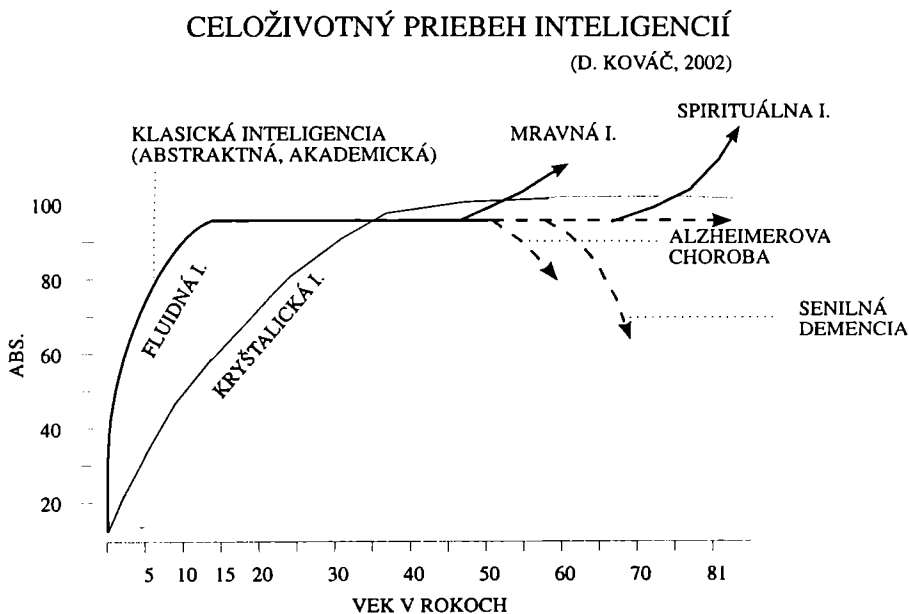
ných hodnôt. A tie patria – v mojej terminológii – k systémovým regulátorom všetkého konania (D.K., 1996). Ak sa pridržíme klasického triedenia hodnôt na tzv. dionýzovské, t.j. v stručnosti hodnoty slasti a moci, a na hodnoty apollonovské, t.j. hodnoty mravnosti a naplňovania, záver je tu jednoznačný: kým v mladosti viacej-menej prirodzene dominujú tie prv menované, teda zmyselnosť, zábava, vzrušujúce skúsenosti, eroticko-sexuálne zážitky ad., resp. peniaze, kariéra, úspešnosť, imidž, povest' a i., v pokročilej vekovosti sú to najmä rodina, súladné vzťahy, česťnosť, solidárnosť, láska k deťom a zvieratám, atď., resp. poznávanie, umenie, krása, múdrosť, religiozita. Nuž, čo z toho dať na misky váhy dobra a zla vo svete?!

Ak sa odrazíme od posledne menovanej hodnoty religiozity či spirituality, potom je tu k dispozícii takýto výber poznatkov súvisiacich najmä s pokročilou vekovosťou.

Preukázalo sa, že religiózni jedinci (a myslí sa tu predovšetkým zvnútorneňá religiozita) sa v porovnaní s neveriacimi vyznačujú už aj lepšími indikátormi imunitného systému. Ďalej, vyznačujú sa optimálnymi bežne meranými fyziologickými parametrami. Pochopiteľne, stravujú sa striedmo, menej – resp. regulovane požívajú alkoholické nápoje, majú usporiadaný rodinný život, sú menej neurotíckí, anxiózní, depresívni, a teda dožívajú sa aj vyššieho veku.

Ak by sme uvedené a ďalšie súvzťažné charakteristiky chceli v kontexte superpojmu inteligencie vyjadriť, najvhodnejším sa tu javí názor, t.j. vývinové krivky.

Obr. 7. Celoživotný priebeh rôznych druhov inteligencií.

Niet pochýb o tom, že analytická inteligencia zisťovaná výkonmi v riešení úloh indukcií, analógií, eliminácií, atď. a to či už vo figurálnej, verbálnej alebo digitálnej podobe, sa vekovosťou mení: prudko pozitívne narastá v raných štádiách psycho-ontogenézy a plazivo negatívne klesá v pokročilých. No to, čo nazvali a preukázali viacerí bádatelia (najprv Horn-Cattell, 1966) kryštalickou inteligenciou zrejme nepodlieha v norme – teda bez patológie vekovosti ani v pokročilých fázach psycho-ontogenézy. Nuž a tie druhy inteligencie, ktoré sa označujú ako emočná, mravná, spirituálna? Tie, predpokladám, môžu zaznamenať aj istý progres. Pre validnosť tohto konštatovania, pravdaže, nepoznám náležité výskumné argumenty nomotetického charakteru. No história svetovej kultúry je bohatá na príklady, keď muži a ženy v pokročilom kalendárnom veku dokázali vytvoriť diela mimoriadnej hodnoty, čo svedčí nielen o ich kryštalickej ale aj o ďalších druhoch inteligencie. Vyberám tu niekoľko príkladov z útlej knižôčky A. Deekena o zmysluplnosti starnutia (1995).

„Mnohé vynikajúce umelecké i vedecké diela vytvorili autori v staršom veku. Grécky dramatik Sofokles napísal svojho Kráľa Oidipa, keď mal osemdesiat rokov. Goethe mal ešte viac rokov, keď dokončil Fausta. Michelangelo bol sedemdesiatnik, keď dokončil kupolu Chrámu sv. Petra. Verdi, Haydn a Händel komponovali svoje nesmrteľné hudobné diela po završení 70 rokov. Rembrandt a Monet namalovali niektoré zo svojich najlepších diel iba pri konci svojho života. Einstein a Schweitzer vytvorili najviac práve vo veľmi pokročilom veku.

Francois Mauriac napísal svoje majstrovské dielo Maltaverne, keď mal 83 rokov. A tento román sa stal vo Francúzsku bestsellerom.

V oblasti politiky by sme mohli spomenúť mužov ako Churchill, Gándhi, Gladstone, DeGaulle a Adenauer, ktorí napriek svojmu vysokému veku prispeli rozhodujúcim podielom k stvárneniu svojich krajín. Gladstone sa stal ministerským predsedom vo vysokej starobe 84 rokov a Konrad Adenauer bol zvolený za nemeckého kancelára v roku 1949, vo svojom 73. roku. V čase, keď ľudia obyčajne pomysľajú na to, ako sa utiahnuť, Adenauer začína svoju novú, mimoriadnu kariéru, ktorou sa stal jedným z najúspešnejších politických vodcov v moderných dejinách. Zvolený bol ešte dvakrát, zotrval v službe 14 rokov a z funkcie kancelára odstúpil, keď mal 87 rokov.“

A ešte dodávam: K. Adenauer bol praktizujúci kresťan.

Náš jubilant – prof. Švancara – je svojím vedecko-odborným, pedagogickým a osobnostným pôsobením jedinečným argumentom preto, že život aj v tzv. jeseni života môže byť plnohodnotný. Dokazujú to m.i. jeho akiste staro-nové zámery psychologicky presvietiť v dobrom aj vyššie roky ľudského života; len či tak zmýšľa aj naša, k ľudským právam sa hlásajúca a s univerzálnou etikou koketizujúca spoločnosť?!

LITERATÚRA

- ÁROCHOVÁ, O.: Psychologické a biologické determinanty kvality života. In: Sarmány Schuller, L., Koš, M. (zost.), *Psychológia na rázcestí*. Bratislava: Stimul, 2002, 412—417.
- BRANDTSTÄDTER, J., RENNER, G.: Tenacious goal pursuit and flexible adjustment: Explication and age - related analysis of assimilative strategies of coping. In: *Psychology and Aging*, 5, 1990, 58-67.
- DEEKEN, A.: V jeseni života - zmysluplnosť starnutia. Trnava: Dobrá kniha, 1995.
- HONDRICH, K.O.: Eine Minderheit namens Jugend. *Psychologie heute*, 26, 1999, 11, 38-45.
- HORN, J. L., CATTELL, R. B.: Refinement and test of the theory of fluid and crystallized intelligence. In: *Journal of Educational Psychology*, 57, 1966, 252-270.
- KOVÁ, D.: (Dis-)integration of personality a source of (non-)equality of life. *Studia psychologica* 43, 2001, 203-210.
- PROKOP AKOVA, A.: Vek a negatívna afektívna. In: Ruiselová, Z., *Adjustačné problémy v rôznych obdobiach života*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2002, 50-62.
- ŠVANCARA, J.: Psychologie stárnutí a stáří. In: Z. Kalvach a kol., *Úvod do gerontologie a geriatrie*. Praha: Univ. Karlova, 1977, 57-77.
- ŠVANCARA, J.: Psychologické aspekty adaptace ve stáří. In: Z. Kalvach a kol., *Geriatricie*. Praha: Grada, 2004.

VEKOVOSŤ V OSOBNOSTI

Abstrakt: Najprv sa viac - menej po novom vymedzujú termíny v názve príspevku venovaného vzácnemu jubileu popredného česko-slovenského psychológa širokej psychologickkej erudície Josefa Švancaru. Nosnou ideou štúdie je výsledkami experimentálnych a empirických štúdií z Ústavu experimentálnej psychológie SAV preukázať isté psychologické „pozitíva“ pokročilého veku. Osobitne aj keď hypoteticky, sa to týka takých komplexných javov, akými sú novodobou rozvíjané druhy inteligencie. Sú však tieto termíny opodstatnené?

Účinné slová: starnutie, kognitívne procesy, emócie, inteligencia, osobnosť

AGING IN PERSONALITY

Abstract: At the start, terms appearing in the heading of this paper dedicated to the rare jubilee of a foremost Czech-Slovak psychologist with a broad psychological erudition, Josef Svancara, are explained in a more or less novel way. The bearing idea of the paper is to prove - through the results of experimental and empirical studies of the Institute of Experimental Psychology SASc, certain psychological „positives“ of advanced age. It specifically - if only hypothetically - refers to such complex phenomena as are the types of intelligence being modernly developed. However, are those terms justified?

Key words: aging, cognitive processes, emotions, intelligence, personality.